

David Grossman
—
Een vrouw op de vlucht
voor een bericht

Roman

Vertaling
Ruben Verhasselt

Cossee
Amsterdam

'Hé, jij daar, stil!' hoorde ze.
'Wie is daar?'
'Stil een beetje! Je hebt iedereen wakker gemaakt!'
'Maar ik hield haar vast.'
'Wie?'
'Op de rots, we zaten er samen.'
'Over wat voor rots heb je het? Laat ons slapen.'
'Ineens viel ze.'
'Je schreeuwde, je zong.'
'Maar ik sliep.'
'En je was aan het schreeuwen!'
'Ze liet mijn hand los, ze is gevallen.'
'Goed, ga weer slapen.'
'Doe het licht aan.'
'Ben je gek geworden? We gaan eraan als we het licht aandoen.'
'Wacht.'
'Wat?'
'Ik was aan het zingen, zei je?'
'Je was aan het zingen, aan het schreeuwen, alles door elkaar. Stil nu.'
'Wat zong ik?'
'Wat je zong?!'
'In mijn slaap, wat zong ik?'
'Weet ik veel. Geschreeuw. Dat is wat je zong. "Wat zong ik, wat zong ik?"'
'Weet je niet meer welk liedje het was?'
'Zeg, ben je gestoord? Ik ben halfdood.'
'Maar wie ben je?'
'Kamer drie.'

‘Ook in de isoleer?’
‘Ik moet terug.’
‘Blijf... Ben je er nog? Wacht, hallo... Hij is weg... Maar wat zong ik nu?’

Ook de volgende nacht maakte hij haar wakker, weer boos dat ze het hele ziekenhuis uit de slaap hield met haar gezang, en ze smeekte hem te proberen zich te herinneren of het hetzelfde liedje was geweest als de dag ervoor. Ze moest en zou dat te weten komen, vanwege haar droom, die in die jaren bijna elke nacht terugkeerde: een volkomen witte droom – alles was wit, de straten, de huizen, de bomen, de katten en de honden, en ook het rotsblok op de rand van de klif. Ada, haar roodharige vriendin, was eveneens helemaal wit, zonder enig stipje rood in haar gezicht of op haar lijf. Maar ook dit keer herinnerde hij zich niet wat voor liedje ze had gezongen. Hij trilde over zijn hele lijf, en zij, in haar bed, trilde even hard mee. ‘We zijn net een stel castagnetten,’ zei hij, en tot haar eigen verbazing barstte ze uit in een frisse lach, die hem vanbinnen kietelde. Hij had al zijn krachten uitgeput tijdens de tocht van zijn kamer naar de haren, vijfendertig passen, met een rustpauze na elke stap om tegen een muur te leunen of zich vast te houden aan een deurpost of een leeg etenskarretje. Nu zakte hij in elkaar op de plakkerige linoleumvloer in de deuropening van haar kamer. Ze bleven allebei lang nahijgen. Hij wilde haar weer aan het lachen maken, maar kon geen woord meer uitbrengen. Daarna was hij kennelijk in slaap gevallen.

‘Zeg.’
‘Wat? Wie is daar?’
‘Ik ben het,’ zei ze.
‘Jij.’
‘Zeg, lig ik alleen op de kamer?’
‘Hoe moet ik dat weten?’
‘Tril jij zo?’
‘Ja.’
‘Hoeveel heb je?’
‘Vanavond was het veertig.’
‘Ik veertig-drie. Met hoeveel ga je dood?’
‘Met tweeënveertig.’

'Dat is dichtbij.'
'Nee, nee, je hebt nog tijd.'
'Ga niet weg, ik ben bang.'
'Hoor je dat?'
'Wat?'
'Hoe stil het ineens is.'
'Waren er eerst knallen?'
'Artillerie.'
'Ik slaap de hele tijd en voor ik het weet is het weer nacht.'
'Door de verduistering.'
'Ik denk dat zij aan de winnende hand zijn.'
'Wie?'
'De Arabieren.'
'Hoe kom je daarbij?'
'Ze hebben Tel Aviv veroverd.'
'Ze hebben wat...? Wie heeft je dat verteld?'
'Ik weet het niet. Misschien heb ik het gehoord.'
'Je hebt het gedroomd.'
'Nee, ze zeiden het hier, iemand, daarstraks, ik hoorde stemmen.'
'Dat komt door de koorts, nachtmerries, ik heb ze ook.'
'Wat ik droomde was... ik was met een vriendin.'
'Misschien weet jij het?'
'Wat?'
'Van welke kant ik gekomen ben.'
'Ik ken hier de weg niet.'
'Hoe lang ben jij hier al?'
'Ik weet het niet.'
'Ik vier dagen, misschien een week.'
'Wacht, waar is de zuster?'
's Nachts is ze op interne één. Ze is Arabische.'
'Hoe weet je dat?'
'Dat hoor je.'
'Je trilt.'
'Mijn mond, mijn hele gezicht.'
'Zeg, waar is iedereen?'
'Ons brengen ze niet naar de schuilkelder.'
'Waarom niet?'

‘We zijn besmettelijk.’
‘Wat, dus wij zijn hier de enigen?’
‘Met de verpleegster.’
‘Weet je?’
‘Wat?’
‘Als je het nu voor me zou kunnen zingen.’
‘Begin je weer?’
‘Neurie het dan alleen.’
‘Ik ga.’
‘Als het andersom was geweest, had ik voor je gezongen.’
‘Ik moet terug.’
‘Waarheen?’
‘Waarheen, waarheen, bij mijn vaders te ruste gaan, met droefenis ten grave nederdalen, dat is waarheen.’
‘Wat? Wat zei je? Wacht even, ken ik je misschien? Hé, kom terug.’

Ook de volgende nacht verscheen hij voor twaalven in haar deuropening om haar op haar kop te geven en te klagen dat ze in haar slaap lag te zingen, dat ze hem en de hele wereld wakker maakte. Ze lachte in zichzelf en vroeg of zijn kamer echt zo ver weg was, en pas toen viel hem op dat haar stem niet klonk vanaf dezelfde plek als de vorige of eervorige nacht.

‘Omdat ik nu zit,’ legde ze uit. Hij polste voorzichtig: ‘Waarom zit je eigenlijk?’ ‘Omdat ik niet sliep,’ zei ze. ‘En ik was niet aan het zingen. Ik zat hier rustig op jou te wachten.’

Ze hadden allebei het idee dat de duisternis nog zwarter werd. Een nieuwe golf van hitte, die misschien niets te maken had met haar ziekte, kroop vanuit Ora’s tenen omhoog en ontstak rode vlekken in haar hals en haar gezicht. Gelukkig is het donker, dacht ze en ze hield met haar hand de kraag van haar ruime pyjama dicht.

Daarna schraapte hij, in de deuropening, zachtjes zijn keel en zei: ‘Goed, ik moet terug.’ En toen ze vroeg waarom eigenlijk, zei hij dat hij zich dringend in de pek en veren moest gaan wentelen. Ze snapte het niet meteen, maar even later begon ze hard te lachen en zei: ‘Kom op, suferd, nou is het genoeg met die toneelstukjes van je, ik heb hier naast me een stoel voor je klaargezet.’

Hij tastte zijn weg af langs een deurpost, stalen kastjes en bedden, tot hij ergens bleef staan uithijgen als een oud pakpaard, leunend op een leeg bed. 'Ik ben hier,' kreunde hij.

'Kom dichterbij,' zei ze.

'Wacht, laat me even op adem komen.'

De duisternis gaf haar moed, en ze zei hard, met haar gezonde stemgeluid, het geluid van dagjes aan zee, strandtennis en zwemwedstrijdjes naar de vloten voor de kust bij het Rambamziekenhuis: 'Waar ben je bang voor? Ik bijt niet.' En toen hij mompelde: 'Oké, oké, ik weet het, ik kan nauwelijks op mijn benen staan,' werd ze geroerd door zijn klaaglijke toon en zijn zware geslof. We lijken wel een stel bejaarden, dacht ze.

'Auwa!'

'Wat is er?'

'Een of ander bed besloot ineens... Verdomme! De wet van de kwade wil –'

'Wat zeg je?'

'Weleens gehoord van de wet van de kwade wil van voorwerpen?'

'Misschien kun je eindelijk eens hier komen?'

Het geklappertand hield niet op en zwol soms aan tot langdurige rillingen. Wat ze zeiden, brachten ze gehaast en met horten en stoten uit. Nu en dan moesten ze wachten tot het geklapper wat minder werd en de gelaats- en mondspieren een beetje tot rust kwamen, en dan stootten ze snel, met harde, gespannen stem, de woorden uit. Het gehakkel brak de zinnen in hun mond in stukken.

'Hoe-oud-ben-jij?' vroeg hij.

'Zes-tien, en-jij?'

'En-een-kwart.'

'Ik-heb-geel-zucht,' zei ze. 'Wat-heb-jij?'

'Ik? Ik-denk-ei-er-stok-ont-ste-king.'

Stilte. Hijgend bracht hij uit: 'Tussen-twee-haak-jes, dat-was-een-grap.'

'Geen leuke,' zei ze.

Hij kreunde: 'Ik probeerde haar aan het lachen te maken, maar haar gevoel voor humor is te –' en gespannen vroeg ze hem met wie hij daar aan het praten was. Hij zei: 'Met de tekstschrijver van mijn grappen. Ik moet hem blijkbaar de laan uit sturen.'

‘Als je niet onmiddellijk hier komt zitten,’ dreigde ze, ‘ga ik zingen.’

Hij huiverde hoorbaar en lachte. Hij had een knarsende lach als het gebalk van een ezel, een soort lach die zichzelf voedde, en zij slikte zijn lach alsof die een medicijn was, nam hem in ontvangst alsof ze een prijs had gewonnen.

Hij moest zo lachen om haar domme grapje dat ze zich er nauwelijks van kon weerhouden hem te vertellen dat ze de laatste tijd mensen niet meer zo kon laten schateren als vroeger – haar humor was ‘zo droog als gort en saai’ hadden ze dit jaar over haar gezongen op het poerimfeestje – en het was niet zomaar een kleine tekortkoming, bij haar was er al echt sprake van een gebrek, een nieuw mankement dat zich nog zou kunnen uitbreiden en voor complicaties zou kunnen zorgen. Ze had het gevoel dat het op een of andere manier samenhang met andere eigenschappen, die de afgelopen jaren eveneens waren afgestompt. Intuïtie, bijvoorbeeld. Hoe kon zo’n eigenschap in godsnaam verdwijnen, in zo’n rap tempo nog wel? Of het instinct om op het juiste moment de juiste woorden te zeggen. Dat had ze vroeger gehad en nu was het weg. Of gewoon maar een beetje spitsvondigheid, vroeger was ze echt zo scherp geweest als peper, ze had gevonkt en gesprankeld. (Maar misschien hadden ze gewoon geen beter rijmwoord kunnen vinden op ‘de pleegdochter van Mordechai’ dan dat ‘zo droog als gort en saai’, troostte ze zichzelf.) Of het liefdesgevoel, dacht ze ineens, misschien had dat ook te maken met haar aftakeling – echt van iemand houden, branden van liefde, zoals de meisjes vertelden, als in de film. Meteen stak haar de gedachte aan Avner, Avner Feinblat, haar vriend op de voorbereidende militaire academie, die intussen soldaat was geworden; op de trappen tussen de Pevzner- en de Josefstraat had hij tegen haar gezegd dat ze zijn hartsvriendin was, maar ook toen had hij haar niet aangeraakt, nee, geen enkele keer had hij haar ook maar met een vinger aangeraakt, en misschien had dat er ook mee te maken, dat niet-aanraken. Diep in haar hart voelde ze al dat alles op een of andere manier samenhang en dat zij de enige was die de dingen heel langzaam zou begrijpen: elke keer zou haar weer een klein deel duidelijk worden van wat haar te wachten stond. Maar misschien zagen en wisten mensen die van buitenaf naar haar keken het al eerder dan zij en kon ze het zelf eigenlijk ook al afleiden uit de zich opeenstapelende voortekenen.

Heel even kon ze zichzelf zien op haar vijftigste, lang, mager en ver-

welkt, een geurloze bloem, een vrouw die met snelle, grote stappen liep, met gebogen hoofd en een gezicht dat schuilging onder een breedgerande strooien hoed. En de jongen met de ezellach bleef ondertussen zijn weg naar haar aftasten, kwam naderbij en schuifelde weer weg – alsof hij het erom deed, dacht ze verwonderd, alsof het een soort spelletje van hem was – en hij grinnikte, dreef de spot met zijn eigen onhandigheid, slofte in kringetjes rond door de kamer en vroeg haar nu en dan iets te zeggen om hem de juiste richting te wijzen: ‘Als een vuurtoren, maar dan eentje van geluid,’ legde hij uit. Een wijsneus, dacht ze, en ook nogal een kluns. Maar eindelijk kwam hij uit bij haar bed, vond op de tast de stoel die ze voor hem had klaargezet, liet zich erop neerzakken en hijgde uit als een oude man. Ze rook zijn koortszweet en ze plukte een van haar dekens van zich af en gaf hem die, waarop hij zich erin wikkelde en er het zwijgen toe deed. Ze waren beiden uitgeput en ieder kromp rillend en kreunend ineens, intens geconcentreerd op zichzelf.

‘Toch,’ zei ze daarna van onder haar deken, ‘klinkt je stem me bekend in de oren, waar kom je vandaan?’

‘Uit Jeruzalem,’ zei hij.

‘Ik uit Haifa,’ zei ze met enige nadruk, ‘ik ben met een ambulance hierheen gebracht, vanuit het Rambamziekenhuis, vanwege de complicaties.’

‘Die heb ik ook,’ lachte hij, ‘mijn hele leven is één grote complicatie.’

Ze zwegen. Hij krabde hard zijn buik en borst en gromde, waarop zij ook begon te grommen. ‘Dat is nog het gekmakendst, hè?’ vroeg ze en ze krabde zich eveneens, met tien nagels. ‘Soms zou ik me het liefst helemaal villen, als het maar zou ophouden.’ Telkens als ze begon te praten, hoorde hij haar lippen van elkaar gaan met een zacht plakkerig geluid, en hij voelde het plotseling kloppen in zijn vingertoppen en de punten van zijn tenen.

Ora zei: ‘De ambulancechauffeur zei dat ze ziekenwagens in tijden als deze nodig hadden voor belangrijker zaken.’

‘Zeg, is het je opgevallen,’ vroeg hij, ‘dat iedereen hier boos op ons is, alsof we expres ziek zijn?’

‘Omdat we de laatst overgebleven patiënten van de epidemie zijn.’

‘Wie ook maar een klein beetje was opgeknapt, is uit het ziekenhuis gesmeten, en vooral de soldaten, die hebben ze helemaal snel teruggestuurd naar het leger, zodat ze op tijd zouden zijn voor de oorlog.’

‘Dus het wordt echt oorlog?’

‘Ben je niet goed wijs? Die is al op zijn minst twee dagen aan de gang.’
Verbijsterd vroeg ze: ‘Wanneer is die begonnen?’

‘Eergisteren, geloof ik, en dat heb ik je gisteren of eergisteren al gezegd, ik weet niet meer wanneer, de dagen lopen door elkaar bij mij.’

Geschrokken viel ze even stil. ‘Dat is waar ook, je hebt het verteld...’
En het slib van rare, angstwekkende dromen kwam in haar bovendrijven.

Hij mompelde: ‘Hoe kun je dat niet gehoord hebben? Er klinkt de hele tijd alarm en artillerievuur, en ik heb helikopters horen landen, er zijn vast al een miljoen doden en gewonden.’

‘Maar hoe verloopt de oorlog?’

‘Ik weet het niet, er is hier ook niemand om mee te praten, niemands hoofd staat naar ons.’

‘Wie verpleegt ons dan?’

‘Nu is er alleen nog die ene, kleine, magere Arabische die huilt, heb je haar niet horen huilen?’

Ora stond paf. ‘Is dat gehuil van een mens? Ik dacht dat het een jankend dier was, weet je het zeker?’

‘Het is van een mens, dat is zeker.’

‘Maar hoe komt het dat ik haar niet heb gezien?’

‘Het is er zo een die komt en gaat om de temperatuur op te nemen en de medicijnen en het eten op het dienblad te zetten. Ze is hier nu als enige, dag en nacht.’ Hij zoog op zijn wang en peinsde hardop: ‘Gek dat ze hier alleen een Arabische voor ons achterlaten, vind je niet? Ze laten de gewonden natuurlijk niet verplegen door Arabieren.’

Ora kon niet gerustgesteld worden. ‘Maar waarom huilt ze? Wat heeft ze?’

Hij zei: ‘Hoe moet ik dat weten?’

Ora richtte zich op en haar lichaam verstijfde, en met ijzige kalmte bracht ze uit: ‘Ze hebben Tel Aviv veroverd, zeg ik je, Nasser en Hoessein hebben al koffie gedronken in een café in de Dizengoffstraat.’

Hij schrok. ‘Waar heb je dat vandaan?’

‘Ik heb het gisternacht gehoord, of vandaag, ik weet het bijna zeker, misschien hebben ze het op de radio gezegd, ik heb het gehoord. Ze hebben Beërsjeva, Asjkelon en Tel Aviv ingenomen.’

‘Nee, nee, dat kan niet, misschien komt het door de koorts, je hebt het

gedroomd, want het is godsonmogelijk. Je bent gek, het kan niet waar zijn dat zij winnen.'

'Het kan wel, het kan wel,' mompelde ze in zichzelf, en ze dacht: wat weet jij nu af van wat mogelijk is en wat niet?

Daarna werd ze wakker uit een vluchtige slaap en zocht de jongen met haar blik. 'Ben je er nog?'

'Wat? Ja.'

En ze verzuchtte: 'Met negen meisjes lag ik op de kamer en ik ben als enige overgebleven. Is het niet om je rot te ergeren?'

Het beviel de jongen dat hij na drie nachten in haar gezelschap nog steeds niet wist hoe ze heette, net zomin als zij wist hoe hij heette; hij hield van zulke raadseltjes. In de hoorspelen die hij schreef en thuis opnam met de bandrecorder, en waarin hij in zijn eentje alle rollen vertolkte – kinderen, bejaarden, mannen, vrouwen, duiveltjes, koningen en ook wilde ganzen, pratende fluitketels en ga zo maar door, tot in het oneindige –, zaten vaak van die lepe spelletjes: wezens die verschenen en in het niets oplosten, personages die werden geschapen in de verbeelding van andere personages. Ondertussen vermaakte hij zich met het gissen naar haar naam: Rina? Jaël? Misschien Liora? Iets lichtends als Liora zou bij haar passen, dacht hij, met haar glimlach die in het donker straalde.

Ook bij hem op kamer drie was het zo, vertelde hij haar. Iedereen was weg, inclusief de soldaten, van wie sommigen nauwelijks op hun benen konden staan, maar die toch naar hun eenheden waren teruggebracht, en nu lag er nog maar één bij hem op de kamer, geen soldaat, toevallig iemand uit zijn klas. Die was eergisteren met eenenveertig-twee binnengebracht en ze kregen zijn koorts maar niet omlaag. De hele dag lag hij te ijlen en zichzelf de sprookjes van Duizend-en-een-nacht te vertellen...

'Wacht eens,' onderbrak Ora hem, 'heb jij niet getraind op het Wingate-instituut? Zat je niet op volleybal, toevallig?'

Avram griezeld: 'Ie.'

Ora bedwong haar glimlach en trok een boos gezicht. 'Wat, en is er geen enkele sport waar je goed in bent?'

Avram dacht even na. 'Misschien als boksbal,' opperde hij.

'Bij welke jeugdbeweging zit je dan?' vroeg Ora nu echt ontstemd.

‘Ik ben bij geen enkele beweging,’ zei hij met een glimlach.
‘Geen enkele?’ deinsde Ora terug. ‘Wat ben je dan?’
‘Ga me nu alleen niet vertellen dat jij bij de een of andere beweging zit,’
zei Avram en de glimlach week niet van zijn gezicht.
‘Waarom niet?’ vroeg Ora verontwaardigd.
‘Omdat het alles voor ons zou bederven,’ antwoordde hij met een over-
dreven zucht, ‘want ik begon al te denken dat je het perfecte meisje was.’
‘Nou,’ zei ze uitdagend, ‘ik zit anders wel bij de pioniers van Hamacha-
not Ha’olien,’ waarop hij zijn hals rekte, zijn lippen tuitte en tot haar
stomme verbazing lang en hartverscheurend als een hond naar het
plafond jankte. ‘Het is verschrikkelijk wat je me daar vertelt,’ zei hij, ‘ik
hoop voor je dat de medische wetenschap binnenkort een middel vindt
om je lijden te verzachten.’
Ora trappelde met haar voet op de grond. ‘Wacht, ik weet het, was jij
niet een keer met vrienden op kamp in Jesoed Hama’ala? Stonden jullie
daar niet met tenten in het bos?’
‘Lief dagboek,’ verzuchtte Avram met een overdreven Russisch accent.
‘In het holst van een koude, stormachtige nacht, toen ik, gebroken van
verdriet, eindelijk iemand ontmoette die ervan overtuigd was dat ze me
ergens van kende –’
Ora haalde laatdunkend haar neus op.
‘Kortom,’ liet Avram zich niet van zijn stuk brengen, ‘we zijn alle moge-
lijkheden nagegaan, en nadat we haar schandalige ideeën naar de prul-
lenbak hadden verwezen, ben ik tot de slotsom gekomen dat we elkaar
misschien wel hebben leren kennen in de toekomst.’
Ora kreunde schrill, alsof ze met een naald werd geprikt.
‘Wat is er?’ vroeg Avram zacht, alsof hij ineens was aangestoken door
haar pijn. ‘Niets,’ zei ze, ‘zomaar.’ Ze staarde heimelijk naar hem, pro-
beerde door de duisternis heen te dringen en eindelijk te zien wie hij was.

In zijn koortsdroom zweefde hij naar kamer drie en streek neer op de
rand van het bed van zijn klasgenoot, die zich rillend en kreunend krab-
de in zijn slaap. ‘Het is zo stil hier,’ mompelde Avram tegen hem, ‘is het je
opgevallen hoe stil het vannacht is?’

Een lange stilte volgde. Daarna sprak de jongen met een schorre, ge-
broken stem: ‘Het is hier als een graf, misschien zijn we al dood.’

Avram dacht even na. 'Luister,' zei hij, 'toen we leefden, zaten we volgens mij bij elkaar in de klas.'

De jongen zweeg en probeerde zijn hoofd een eindje op te richten om Avram aan te kijken, maar het lukte hem niet. Na een paar tellen bromde hij: 'Toen ik leefde, heb ik in principe niets geleerd, in geen enkele klas.'

'Klopt,' zei Avram met een flauwe, waarderende glimlach, 'toen ik leefde, zat er bij mij in de klas inderdaad eentje die in principe niets leerde, een zekere Ilan, een supersnob, hij praatte met niemand.'

'Waar valt voor hem dan ook over te praten met jullie? Stelletje kleuters, watjes, jullie allemaal, die van toeten noch blazen weten.'

'Hoezo?' vroeg Avram rustig en geconcentreerd. 'Wat weet jij dat wij niet weten?'

Ilan bracht een kort, bitter gegrinnik uit, en daarna zwegen ze en zakten beiden weg in een rusteloze slaap. Ergens, in kamer zeven, lag Ora in haar bed en probeerde te begrijpen of de dingen haar echt waren overkomen. Ze herinnerde zich dat ze onlangs, een paar dagen geleden, op weg naar huis na een training op het veld van het Technion, op straat was flauwgevallen. Ze herinnerde zich dat de dokter in het Rambamziekenhuis meteen had gevraagd of ze ook met haar klas op bezoek was gegaan in een van de nieuwe legerkampen die waren opgericht in afwachting van de oorlog, en of ze er toevallig iets had gegeten of gebruik had gemaakt van de latrine. Van het ene moment op het andere was ze uit haar huis gehaald en daarna was ze verbannen naar een vreemde stad en opgesloten in volstrekt isolement, dat haar was opgelegd door de dokters, op de tweede verdieping van een klein, haveloos ziekenhuis in een stad die ze nauwelijks kende. Ze wist niet meer of haar ouders en vrienden de toegang tot haar kamer werkelijk was ontzegd, of dat ze misschien toch op bezoek waren gekomen toen zij lag te slapen, radeloos aan haar bed hadden gestaan en hadden geprobeerd haar weer tot leven te wekken, tegen haar hadden gepraat, haar naam hadden genoemd en daarna weg waren gegaan, misschien nog een laatste blik over hun schouder hadden geworpen: zonde van het goede kind, maar er is niets aan te doen, het leven gaat verder en we moeten vooruitkijken, bovendien is het oorlog en zijn alle krachten nodig.

'Ik ga dood,' mompelde Ilan verwonderd.

'Onzin,' rukte Avram zich los uit zijn slaap, 'je blijft leven, over een dag of twee ben je al -'

‘Ik wist dat dit me zou gebeuren,’ zei Ilan zachtjes, ‘het was van begin af aan duidelijk.’

‘Nee, nee,’ schrok Avram, ‘waar heb je het over? Zo moet je niet denken.’

‘Ik heb zelfs nog nooit met een meisje gezoend.’

‘Je zult nog zoenen’ zei Avram, ‘maak je geen zorgen, toe, het komt allemaal goed.’

‘Toen ik leefde,’ zei Ilan later, misschien wel een heel uur later, ‘zat er eentje in mijn klas die tot aan mijn ballen reikte.’

‘Dat was ik,’ grinnikte Avram.

‘Hij bleef maar kletsen.’

‘Dat ben ik.’

‘Wat een druktemaker was dat.’

‘Dat ben ik, ik,’ lachte Avram.

‘Als ik naar hem keek dacht ik altijd: die is toen hij klein was ongenadig afgeranseld door zijn vader.’

‘Wie heeft je dat verteld?’ vroeg Avram geschrokken.

‘Ik kijk naar mensen,’ zei Ilan en hij viel in slaap.

Opgewonden spreidde Avram zijn vleugels en vloog al botsend tegen de muren door de cirkelvormige gang tot hij uiteindelijk weer neerstreek op zijn plek, op de stoel naast het bed van Ora, waar hij zijn ogen sloot en in een woelige slaap verzonk. Ora droomde over Ada. In haar droom bevond ze zich met Ada op een eindeloze witte vlakte, waar ze bijna elke nacht met zijn tweeën wandelden, hand in hand en zonder iets te zeggen. In de beginperiode van die dromen hadden ze juist onophoudelijk met elkaar gepraat. Al van verre zagen ze allebei het rotsblok aan de rand van de afgrond. Toen Ora haar een zijdelingse blik durfde toe te werpen, zag ze dat Ada geen lichaam meer had. Alleen haar stem was nog van haar over, snel, scherp en levendig als altijd, en de wanhopige greep van haar vingers. In Ora’s hoofd bonsde het bloed: vasthouden, vasthouden, Ada niet loslaten, zelfs geen moment.

‘Nee,’ fluisterde Ora en ineens werd ze wakker, badend in het koude zweet. ‘Wat een stommeling ben ik ook –’ en ze keek naar de plek waar Avram in het donker lag. De slagader in haar hals begon te kloppen.

‘Wat zei je?’ schrok ook hij wakker en hij probeerde te gaan zitten op

de stoel. Telkens weer gleed hij ervan af, een onweerstaanbare kracht dwong hem op de grond te gaan liggen, het ondraaglijk zware hoofd neer te vlijen.

‘Ik had een vriendin die een beetje praatte zoals jij,’ mompelde ze. ‘Ben je er nog?’

‘Ik ben er, ik geloof dat ik in slaap was gevallen.’

‘We waren vriendinnen vanaf de eerste klas van de lagere school.’

‘En nu niet meer?’

Ora probeerde tevergeefs haar handen in bedwang te krijgen, die ineens onstuimig trilden. Al meer dan twee jaar had ze met niemand over Ada gepraat. Ze had ook al meer dan twee jaar haar naam niet uitgesproken.

Avram boog zich een beetje naar voren. ‘Wat heb je?’ vroeg hij. ‘Waarom ben je zo?’

‘Zeg –’

‘Wat?’

Ze slikte en zei snel: ‘In de eerste klas, op de eerste dag, toen ik de klas binnenliep, was ze het eerste meisje dat ik eruit pikte.’

‘Hoezo?’

‘Nou,’ zei Ora met een lachje, ‘zij had ook rood haar.’

‘Ah. Wat, jij ook?’

Nu begon ze hardop te lachen: zo verbaasd was ze dat je zo lang, drie nachten, met haar kon doorbrengen en met haar kon praten zonder te weten dat ze rood haar had. ‘Maar ik heb geen sproeten,’ verduidelijkte ze meteen. ‘Ada had die wel, op haar hele gezicht en ook op haar armen en benen. Interesseert het je eigenlijk?’

‘Ook op de benen?’

‘Overal op.’

‘Waarom stop je?’

‘Ik weet het niet. Er valt niet veel te vertellen.’

‘Vertel wat er te vertellen valt.’

‘Het is een beetje...’ Ze aarzelde even, niet in staat te beslissen of ze hem de geheimen van de orde al kon verklappen. ‘Je moet weten dat een roodharig kind altijd eerst kijkt of er nog meer roodharigen in de buurt zijn.’

‘Om vriendjes met ze te worden? Ah, nee, net andersom. Is het niet zo?’

In het donker krulden haar lippen tot een waarderende glimlach. Hij

was slimmer dan ze had gedacht. 'Precies,' zei ze, 'en ook om niet naast ze te gaan staan of wat dan ook.'

'Het is net zoals ik er meteen de dwergen uit haal.'

'Waarom?'

'Zo is het nu eenmaal.'

'Je bent... ben je zelf klein?'

'Ik wil wedden dat ik niet eens tot je enkels reik.'

'Ha!'

'Serieus, je weet niet wat voor aanbiedingen ik krijg van circussen.'

'Zeg eens.'

'Wat?'

'Maar eerlijk antwoorden.'

'Wat dan?'

'Waarom ben je gisteren en vandaag naar me toe gekomen?'

'Ik weet het niet. Ik ben gewoon gekomen.'

'Kom op.'

Hij schraapte zijn keel, daarna zei hij: 'Ik wilde je wakker maken voordat je weer in je slaap zou gaan zingen, jokte Avram.'

'Wat zei je?'

'Ik wilde je wakker maken voordat je weer eens in je slaap zou gaan zingen, jokte de slinkse Avram.'

'Aha, je -'

'Ja.'

'Je vertelt me iets en je zegt ook...'

'Precies.'

Stilte. Een heimelijke glimlach. Snel draaiende radertjes, zowel hier als daar.

'En je heet Avram?'

'Niets aan te doen, het was de goedkoopste naam die mijn ouders zich konden permitteren.'

'Dus het is zo iets als dat ik zou zeggen, bijvoorbeeld: "Hij praat tegen me alsof hij een of andere toneelspeler is in de schouwburg, dacht Ora bij zichzelf."'

'Je hebt het systeem door, complimenteerde Avram Ora, en tegen zichzelf zei hij: Beste mezelf, we hebben geloof ik uitgevonden -'

'Zwijg nu dan even, zei de geniale Ora tegen hem, en ze verzonk in peilloos diepe gedachten.'

‘Ik zou weleens willen weten wat voor peilloos diepe gedachten er door haar hoofd spelen, peinsde Avram zenuwachtig.’

‘Ze denkt dat ze hem weleens zou willen zien, eventjes maar. En waar denkt hij aan?’

‘Dat dat geen goed idee is, zei Avram, en hij slaakte een angstkreet.’

‘Maar Ora, sluw als een vos, vertelde hem toen dat ze vandaag niet alleen een stoel voor hem had klaargezet, maar ook dit bij de hand had.’

Een schurend geluid, opnieuw een schurend geluid en een vlammetje dat ontbrandt. Een druppeltje licht in de kamer. Een lange, witte, heel dunne arm die wordt uitgestoken, met een lucifer in de hand. Het licht schommelt heen en weer op de muren, als vloeistof in een kan. Een grote kamer, veel lege, afgehaalde bedden, trillende schaduwen, een muur en een deurpost, en in het midden van de lichtcirkel Avram, een beetje ineengedoken voor het verblindende licht van de lucifer.

Ze strijkt nog een lucifer af en onopzettelijk houdt ze die nu lager, alsof ze oppast dat ze hem niet vernedert. De vlam onthult sterke, flinke jongensbenen in een blauwe pyjama, en daarop liggen verbazingwekkend kleine handen die elkaar zenuwachtig vasthouden. Dan klimt de vlam naar een korte, stevige tors en onttrekt een groot, rond gezicht aan de duisternis, een gezicht dat er ondanks de ziekte zo levenslustig, nieuwsgierig en sterk uitziend dat het haast gênant is, met een knolneus en gezwollen oogleden, met daarboven een wild en dicht zwart struikgewas van haar.

Wat haar het meest verbaast is de manier waarop hij zijn gezicht ter keuring en beoordeling aan haar presenteert, met dichtgeknepen ogen en van inspanning vertrokken gelaatstreken. Heel even lijkt het alsof hij een uiterst breekbaar voorwerp de lucht in heeft gegooid en in angst en beven wacht tot het uiteenspat.

Met een pijnlijke zucht blaast Ora de lucifer uit en ze likt haar verbrande vingers. Na een kortstondige aarzeling strijkt ze nog een lucifer af, houdt die met een zekere oprechte ernst bij haar voorhoofd, sluit haar ogen en beweegt hem snel op en neer voor haar gezicht. Haar wimpers fladderen, en haar lippen tuiten zich een beetje. Schaduwen breken op haar lange, hoge jukbeenderen en rond de uitdagende bolling van haar mond en kin. Iets vaags en ook slaperigs zweeft over dat mooie witte gezicht, iets verdwaalds en onrijps, en misschien is het slechts de ziekte

die het zo tekent. Maar haar korte haar is van vuur, van gepolijst koper, en de glans ervan gloeit nog na op Avrams netvlies als de lucifer dooft en de duisternis haar weer omhult.

‘Avram?’

‘Wat?’

‘Ben je in slaap gevallen?’

‘Ik? Ik dacht dat jij in slaap was gevallen.’

‘Denk je echt dat we beter worden?’

‘Natuurlijk.’

‘Toen ik aankwam lagen er misschien wel honderd mensen op de isoleerafdeling. Misschien hebben wij iets wat ze niet kunnen genezen?’

‘Je bedoelt: wij tweeën?’

‘Wie hier nog achtergebleven is.’

‘Dat zijn alleen wij tweeën nog, plus die ene uit mijn klas.’

‘Maar waarom juist wij?’

‘Wij hebben die complicaties.’

‘Precies. Waarom hebben juist wij die?’

‘Ik weet het niet.’

‘Ik val weer in slaap –’

‘Ik blijf hier.’

‘Waarom val ik de hele tijd in slaap?’

‘Het lichaam is zwak.’

‘Jij moet wakker blijven, waak over mij.’

‘Praat dan met me.’

‘Waarover?’

‘Over jou.’

Als twee zusjes waren ze. ‘De Siamese tweeling’ werden ze genoemd, al leken ze helemaal niet op elkaar. Acht jaar lang, van hun zesde tot hun veertiende, van de eerste klas van de lagere school tot het eind van de eerste vier maanden van de tweede van de middelbare, zaten ze aan hetzelfde tafeltje. Ook na schooltijd waren ze onafscheidelijk, altijd samen, bij haar thuis of bij haar vriendin thuis, in de jeugdbeweging, tijdens uitstapjes of op werkweek – ‘luister je eigenlijk wel?’

‘Wat...?’ Ja, ik luister,’ zei hij. ‘Ik snap iets niet. Waarom zijn jullie geen vriendinnen meer?’

‘Waarom?’

‘Ja.’

‘Ze is niet meer –’

‘Niet meer wat?’

‘In leven.’

‘Ada?’

Ze hoorde hem ineens krompen, alsof hij geslagen was. Meteen trok ze haar benen op, sloeg haar armen om haar knieën en begon zichzelf te wiegen, naar voren en naar achteren. Ada is dood, Ada is al twee jaar dood, zei ze snel in zichzelf, het is oké, het is oké, iedereen weet dat ze dood is. We zijn er al aan gewend, ze is dood. Het leven gaat door. Maar ze had het gevoel dat ze Avram zojuist een heel intiem geheim had verkapt, iets wat alleen aan haar en aan Ada echt bekend was geweest.

En toen, om de een of andere reden, bedaarde ze. Ze hield op met het geschommel. Langzaam hervatte ze haar ademhaling, behoedzaam, met een gevoel alsof er splinters in haar longen staken, en ze had de merkwaardige gedachte dat deze jongen die er voorzichtig uit zou kunnen halen, een voor een.

‘Maar waaraan is ze doodgegaan?’

‘Bij een verkeersongeluk. En je moet weten –’

‘Een ongeluk?’

‘Dat jullie hetzelfde gevoel voor humor hebben.’

‘Wie?’

‘Jij en zij, maar dan ook precies.’

‘Dus daarom –’

‘Wat?’

‘Daarom lach je niet om mijn grappen?’

‘Avram –’

‘Ja.’

‘Geef me een hand.’

‘Wat?’

‘Geef me je hand, vlug.’

‘Mogen we dat wel?’

‘Doe niet zo achterlijk, geef die hand nu eens.’

‘Nee, ik bedoel, omdat we in quarantaine zijn.’

‘We zijn toch al besmet.’
‘Maar misschien –’
‘Waar blijft die hand van je?!’

Het gebeurde in de chanoekavakantie, vertelde ze, terwijl ze zijn hand met twee handen vasthield en die voortdurend heen en weer zwenfelde, alsof ze hem van zich af wilde duwen en hem tegelijkertijd bij zich wilde houden. Haar hoofd deed pijn alsof het met een tang werd fijngeknepen. Wat gebeurde haar toch en wat was dit allemaal? Waarom vertelde ze hem haar intiemste gedachten en hoe kwam het dat het haar zo gemakkelijk afging met hem te praten, terwijl ze hem helemaal niet kende?

Ada en zij. Het komt allemaal terug, dacht ze opgewonden, hoe kan dat? En zo plotseling, voor het eerst sinds tijden. De herinnering was ook nog wonderbaarlijk helder: eindeloze discussies over jongens die al dan niet een ‘artistieke aard’ hadden, vertrouwelijke gesprekken over hun beider ouders – bijna van begin af aan waren ze loyaler geweest aan elkaar dan aan de familiegeheimen –, het Esperanto dat ze samen waren gaan leren, al waren ze er weer snel mee opgehouden, de ‘Almanak van beschermde woorden’, een schrift dat ze koesterden alsof het een verzameling zeldzame vlinders was, met woorden die alleen op speciale momenten hardop mochten worden uitgesproken... En hoe ze tijdens het schoolreisje naar het Meer van Galilea, in de bus, tranen met tuiten had gehuild toen Ada buikpijn kreeg en tegen haar zei dat ze doodging. Maar toen ze echt doodging, huilde ik niet, juist toen kon ik het niet. Alles is bij mij volkomen opgedroogd, ik heb niet één keer gehuild sinds ze dood is.

Een kleine weg en nog een steeg scheidde hun huizen in de wijk Nevee Sja’anan. Samen liepen ze naar school en samen liepen ze terug, en als ze de weg overstaken deden ze dat altijd hand in hand; zo waren ze het gewend vanaf hun zesde en zo deden ze het ook nog op hun veertiende. Ora herinnerde zich de ene keer – ze waren toen negen en hadden die dag ergens ruzie over – dat ze Ada’s hand niet had vastgehouden op de oversteekplaats: een busje van de gemeente kwam aangescheurd en had Ada aangereeden, haar hoog de lucht in gesmeten –

En opnieuw zag ze het voor zich: de rode jas vouwde zich open als een parachute. Ora stond maar twee stappen achter haar toen het gebeurde, en ze draaide zich meteen om, schoot achter een heg, bukte zich, stopte

haar vingers in haar oren, kneep haar ogen dicht en neuriede luid in haar hoofd, om niets te hoeven zien of horen.

‘En ik wist niet dat het maar een generale repetitie was,’ zei ze.

‘Ik ben niet goed in levens redden,’ voegde ze er later aan toe, misschien tegen zichzelf, misschien om hem te waarschuwen.

‘En toen was het chanoekavakantie,’ zei ze en haar stemgeluid werd ieler. ‘Mijn ouders en mijn broertje en ik brachten die door in Naharia. Daar gingen we elk jaar naartoe, naar een pension, alle acht dagen van Chanoeka. En de eerste ochtend na de vakantie ging ik naar school en wachtte op haar bij de kiosk, waar we elkaar elke morgen ontmoetten, maar ze kwam niet opdagen en het werd al laat, dus ging ik in mijn eentje. Toen ik zag dat ze niet in de klas was, zocht ik haar op het schoolplein en in de boom, op al onze plekjes, maar ze was er niet, en ook toen de bel ging, was ze nog niet verschenen. Dus ik dacht: misschien is ze ziek, en ik dacht: misschien is ze te laat en loopt ze zo meteen de klas binnen. Maar toen kwam onze klassenleraar, zichtbaar in de war, en hij ging zo’n beetje met zijn lichaam opzij gedraaid voor ons staan en zei: “Onze Ada...” Op dat moment barstte hij in tranen uit, en we begrepen niet wat er aan de hand was. Een paar kinderen begonnen zelfs te lachen, om zijn gesnotter, het vocht dat hem de neus uit liep..’

Ze sprak snel en op fluisterton, en Avram kneep haar hand fijn tussen de zijne. Dat deed pijn, maar ze trok haar hand niet terug.

‘En toen zei hij dat ze was omgekomen bij een ongeluk, de vorige avond in Ramat Gan. Ze had daar een nichtje wonen. Ze liep de straat op, er kwam een bus aan, en dat was het dan.’

Snel en warm sloeg haar adem op de rug van zijn hand.

‘En wat deed jij?’

‘Niets.’

‘Niets?’

‘Ik zat daar. Ik weet het niet meer.’

Avram ademde zwaar.

‘En ik had twee boeken die van haar waren in mijn tas, delen van de *Jeugencyclopedia* die ik had meegenomen om aan haar terug te geven na de vakantie, en ik dacht de hele tijd: wat doe ik nu met die boeken?’

‘En zo hoorde je het voor het eerst? In de klas?’

'Ja.'

'Dat kan niet waar zijn.'

'Het was wel zo.'

'En wat gebeurde er toen?'

'Ik weet het niet meer.'

'En haar ouders?'

'Wat?'

'Wat gebeurde er met haar ouders?'

'Ik weet het niet.'

'Ik denk alleen dat als mij zo iets was overkomen, een ongeluk, dat mijn moeder dan ongetwijfeld gek was geworden, ze was er dood aan gegaan.'

Ora richtte zich op, trok haar hand terug en leunde tegen de muur.

'Maar wat zeiden ze tegen je, haar ouders?'

'Ik weet het niet... ze zeiden niets.'

'Hoe kan dat nou?'

'Ik heb niet –'

'Ik versta je niet, kom een beetje dichterbij.'

'Ik heb niet met ze gepraat.'

'Helemaal niet?'

'Nooit meer.'

'Wacht even, zijn zij toen ook omgekomen?'

'Zij? Welnee... Ze wonen nog altijd in hetzelfde huis, tot op de dag van vandaag.'

'Maar je zei... je zei dat jij en je vriendin, als zusjes –'

'Ik ben er niet naartoe gegaan...'

Haar lichaam begon te verstijven. 'Nee, nee,' en ze stootte een flinter van een koud, vreemd lachje uit. 'Mijn moeder zei dat het beter was niet te gaan, ze niet nog meer verdriet te doen.' Haar blik werd langzaam glazig. 'En het is beter zo, geloof me, het is het beste zo, je moet niet overal over praten.'

Avram zweeg. Hij haalde zijn neus op.

'Maar we hebben in de klas een opstel over haar geschreven, allemaal, ik ook, en de lerares taalvaardigheid heeft al die opstellen verzameld en er een boekje van gemaakt, dat ze naar haar ouders zou sturen.' Ineens drukte ze haar vuist tegen haar mond. 'Waarom vertel ik je dit eigenlijk?'

'Zeg,' vroeg hij, 'had ze tenminste nog broers of zussen?'

'Nee.'

‘Was ze enig kind?’

‘Ja.’

‘Alleen zij en jij –’

‘Je begrijpt het niet, het is niet waar wat jij... Ze hadden gelijk!’

‘Wie? Over wie heb je het?’

‘Mijn ouders. Of niet mijn vader, maar mijn moeder, die weet meer van zulke dingen dan wie ook. Ze heeft de Shoah meegemaakt. En Ada’s ouders wilden vast ook niet dat ik kwam, het is een feit dat ze nooit hebben gevraagd of ik wilde komen. Ze hadden kunnen vragen of ik wilde komen, niet?’

‘Maar je kunt nu bij ze langsgaan.’

‘Nee, nee. En ik heb sindsdien met niemand over haar gepraat, en Ada –’ Haar hoofd schudde heen en weer en ze trilde over haar hele lichaam. ‘Niemand in de klas praat nog over haar, nooit meer, al twee jaar lang...’ Plotseling bonkte ze met haar achterhoofd tegen de muur en liet na elke lettergreep een nieuwe klap volgen: ‘Als-of-ze-he-le-maal-nooit-heeft-be-staan.’

‘Genoeg,’ zei Avram.

Ze hield meteen op en staaarde voor zich uit in het donker. Nu hoorden ze het allebei: ergens, ver weg in een van de kamers, huilde de verpleegster, een stille, voortdurende jammerklacht.

‘Zeg,’ vroeg hij na een tijdje, ‘en wat deden ze in de klas met haar stoel?’

‘Met haar stoel?’

‘Ja.’

‘Hoe bedoel je? Die bleef gewoon staan.’

‘Leeg?’

‘Ja, natuurlijk leeg, wie zou erop moeten gaan zitten?’ En behoedzaam deed ze er het zwijgen toe. Ze had al eerder het vermoeden gekregen dat ze zich had vergist in hem en in zijn uiterlijk van een vriendelijke, enigszins lachwekkende knuffelbeer. Het zou tenslotte niet de eerste keer zijn dat hij haar plotseling een quasi-onschuldige vraag stelde en ze pas later de snijwond voelde die haar was toegebracht.

‘En jij bleef op de stoel naast de hare zitten?’

‘Ja... Nee... Ik werd naar achteren verplaatst.’

‘Waarheen?’

‘Wat – naar welke plaats in de klas?’

‘Ja.’

‘Ik weet het niet meer, ik moest drie rijen naar achteren, maar aan de zijkant, gaan zitten. Zeg eens even, maar vind je echt –’

‘Wat?’

‘Al die...’

‘Al die wat?’

‘Interesseren al die dingen je echt?’

‘Hoe zouden ze me niet kunnen interesseren, Ora?’

Een wanhopig kuikentje begon hard met zijn vleugels te slaan, diep in Ora’s keel. ‘Avram, hou me vast!’

Hij schrok terug, maar werd aangetrokken door haar angst, en dus voelde hij met zijn handen en stuitte op knieën, een heel dunne, scherpe elleboog, een kleine welving, gloeiende, droge huid, het vochtige van een mond. Toen hij haar schouder pakte, greep ze hem vast en vlijde zich met haar hele lijf tegen hem aan, trillend, en hij drukte haar aan zijn borst en werd ogenblikkelijk tot aan zijn lippen vervuld van haar verdriet.

Zo zaten ze, door elkaar geschud. Ora huilde snotterend en met wijdopen mond, als een klein, verloren meisje. Avram rook haar adem, de geur van ziekte. ‘Genoeg, genoeg,’ zei hij, en hij bleef haar bezwete hoofd, haar haren en haar natte gezicht strelen.

Daarna, lang daarna, veegde ze haar neus af aan de mouw van haar pyjama. ‘Je bent erg oké, weet je dat? Niet als een gewone jongen.’

‘Gaan we katten?’

‘Het is fijn zo. Niet stoppen.’

‘En zo?’

‘Ook.’

De volgende nacht – inmiddels was ze de tel van de dagen en nachten kwijt – kwam Avram haar kamer binnen met een rolstoel die hij voor zich uit duwde. Badend in het koude zweet werd Ora wakker. Ze had weer dezelfde vreemde nachtmerrie gehad, met een metaalachtige stem die om haar heen kroop en haar verschrikkelijke dingen vertelde. Af en toe was ze ervan overtuigd dat het geluid werd voortgebracht door een transistorradio ergens op de afdeling, op de gang of in een van de lege kamers naast de hare. Ze herkende het zelfs als ‘De stem van de VAR’, de Hebreeuwstalige zender uit Caïro met de bloemrijke Egyptische nieuwslezer – de jongens in haar klas konden hem al imiteren, met de

belachelijke fouten in zijn Hebreeuws – , maar op andere momenten was ze ervan overtuigd dat het haar eigen innerlijke stem was die alleen haar influisterde dat de onvolprezen Arabische legers de zionistische entiteit op alle fronten stormenderhand innamen en al bijna totaal onder de voet hadden gelopen. De ene na de andere golf van dappere Arabische strijders overspoelde op dit moment Beërsjeva, Asjkelon en Tel Aviv, zo verkondigde de stem, en Ora lag daar, met bonkend hart, te baden in haar zweet. En dan te bedenken dat Ada hier helemaal niets van wist, van alles wat Ora nu overkwam, omdat het zich niet meer afspeelde in Ada's tijd. Niet meer in haar tijd, wat betekende dat eigenlijk? Hoe was te begrijpen dat ze ooit allebei dezelfde tijd deelden, en dat Ada's tijd nu voorbij was, dat zij zich helemaal niet meer in de tijd bevond, hoe kon dat?

En toen hoorde Ora het geluid van wielen en een duidelijke, hijgende ademhaling. 'Avram?' mompelde ze. 'Wat een geluk dat je er bent. Moet je horen wat ik voor...' Op dat moment onderscheidde ze de ademhaling van twee personen. Ze ging rechtop in haar bed zitten, omhuld door haar plakkerige lakens, en tuurde in de duisternis.

'Kijk eens wat ik voor je heb meegebracht,' fluisterde hij.

De hele dag had ze gewacht tot hij weer bij haar zou komen, met haar zou praten en naar haar zou luisteren alsof elk woord van haar voor hem van het grootste belang was, en ze had terugverlangd naar zijn hypnotiserende vingers die haar hoofd en nek streelden. Ze waren zacht als de vingers van een meisje, dacht ze, of van een baby. En juist nu, midden in de golf van warme gevoelens voor hem die haar overspoelde, nadat ze de hele dag had liggen wachten tot hij eindelijk zou komen en ze een beetje tegen elkaar aan konden kruipen en met elkaar praten, kwam hij ineens opdagen en maakte zo'n grove fout, typisch voor een jongen, zoals een okselscheet laten op het moment dat er in de film wordt gekust, zoals hier komen aanzetten met die –

Ja, met die jongen die zachtjes snurkend zat te slapen in de rolstoel en er waarschijnlijk geen benul van had waar hij was. Avram manoeuvreerde hem de kamer in, botste tegen een nachtkastje en een bed, en putte zich uit in verontschuldigen en rechtvaardigen: hij had het niet over zijn hart kunnen verkrijgen hem de hele nacht in zijn eentje in de kamer achter te laten, Ilan had afschuwelijke nachtmerries, hij had veertig graden, misschien zelfs meer, hij hallucineerde de hele tijd, hij was

bang dat hij doodging, en als Ilan alleen op de kamer lag, hoorde hij de hele tijd stemmen zeggen dat de Arabieren wonnen, de verschrikkelijkste dingen.

Ondertussen zette hij Ilan in de rolstoel met zijn gezicht naar de muur en zocht zelf op de tast zijn weg naar haar. Al op afstand voelde hij haar opgezette stekels, en met zijn fijne inzicht, dat haar verwonderde, klom hij niet op het bed, maar ging voorzichtig en deemoedig op de stoel ernaast zitten en wachtte af.

Zij trok haar benen op, sloeg haar armen over elkaar voor haar borst en hield nors haar mond. In gedachte zwoer ze dat ze tot het einde der tijden zou blijven zwijgen, maar ze ontplofte meteen: 'Ik wil naar huis, ik ben het zat hier!'

'Maar dat kan niet, je bent nog ziek.'

'Kan me niet schelen!'

'Weet je,' zei Avram liefjes, 'hij is helemaal niet van hier, hij komt uit Tel Aviv.'

'Wie?'

'Hij daar, Ilan.'

'Fijn voor hem.'

'Hij is pas een jaar geleden naar Jeruzalem verhuisd.'

'Dat zal mijn grootje leuk vinden.'

'Zijn vader is hier een of andere basiscommandant geworden. Een kolonel of zoiets. En wil je iets grappigs horen -'

'Nee.'

Avram wierp een behoedzame blik naar het eind van de kamer, boog zich voorover en fluisterde: 'Hij praat zonder het te weten.'

'Hoe bedoel je?'

'In zijn slaap, van de koorts, hij ijlt er lustig op los.'

Zij boog zich ook voorover en fluisterde: 'Wat, en is dat niet... dat is toch een beetje gênant, of niet?'

'Wil je nog iets horen?'

'Nou -'

'Normaal praten wij niet met elkaar.'

'Waarom niet?'

'Niet alleen ik, de hele klas, er wordt niet met hem gepraat.'

'Jullie boycotten hem?'

'Nee, andersom, hij is het die ons boycot.'

‘Wacht even, één jongen die al zijn klasgenoten boycot?’
‘Het gaat al een jaar zo.’
‘En hier praat hij wel?’
‘Dat zeg ik je, door de koorts, in zijn slaap, zijn mond staat niet stil...
Wat?’
‘Ik weet het niet. Is het niet een beetje...’
‘Ik verveel me, dus ik begin en hoef maar een beetje aan hem te trekken
of hij antwoordt.’
‘In zijn slaap?’
‘Goed, hij begrijpt het zo half en half, niet echt.’
‘Maar dat is –’
‘Wat?’
‘Ik weet niet, het is zoiets als andermans post lezen, vind je niet?’
‘Wat kan ik eraan doen, mijn oren dichtstoppen? En bovendien, stel
dat hij over zijn ouders vertelt, oké? Over zijn vader en het leger en zo.’
‘Ja –’
‘Dan vertel ik over mijn vader en mijn moeder, hoe hij haar en mij in
de steek heeft gelaten en wat ik me van hem herinner, dat soort din-
gen –’
‘Aha.’
‘Dus ik vertel hem ook eerlijk alles. Zodat we quitte staan.’
Ora ging beter zitten en sloeg een deken om zich heen. Tijdens de laat-
ste woorden was een of andere verholen aanwijzing in zijn stem geslo-
pen, en een lichte spanning zette zich vast in haar kuit.
‘Gisteren, bijvoorbeeld,’ zei Avram, ‘toen ik tegen de ochtend terug-
kwam uit jouw kamer, lag hij ook zo te ijlen, en hij vertelde verhalen over
een meisje dat hij op straat had gezien en niet had durven aanspreken,
uit angst dat ze hem niet zou zien staan...’ Avram grinnikte. ‘Dus toen
heb ik ook –’
‘Wat heb je ook?’
‘Maak je geen zorgen, hij begrijpt toch niets.’
‘Wacht even, wat heb je hem verteld?’
‘Wat jij en ik – je weet wel, en wat je tegen me gezegd hebt, over Ada –’
‘Wat?!’
‘Maar hij sliep...’
‘Maar ik heb dat toevertrouwd aan jou! Het zijn privé zaken, geheimen
van me!’